

Арич М.І., Олексин А.Г. Страхування як елемент фінансово-економічної системи безпеки продовольчого ринку [розділ у монографії] **Фінансова політика держави і господарюючих суб'єктів: коеволуція та синергетичний ефект** / *колективна монографія* за заг. ред. Е.О. Юрія. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. – 200 с. ISBN 978-966-423-721-2

Арич М.І.
к.е.н., доцент
Олексин А.Г.
к.е.н., доцент

СТРАХУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Формування високо конкурентної економіки будь-якої країни в тому числі залежить і від стану та динаміки розвитку безпеки продовольчого ринку, що в свою чергу є складовою економічної безпеки держави. При цьому, безпека продовольчого ринку є настільки широким та комплексним поняттям, що розглядати його тільки з якісь однієї точки зору є недоцільним та науково мало ефективним. А тому досліджуючи дану категорію пропонуємо підходити системно з урахуванням всіх можливих факторів, умов та аспектів її забезпечення, таких як, наприклад, зовнішньо-економічний, соціальний, сільськогосподарський, продовольчий, агропромисловий, фінансовий, аспект якості та безпечності продукту [1] тощо.

Саме у нашому дослідженні сконцентровано увагу на ролі страхування як елемента фінансово-економічної системи безпеки продовольчого ринку. При цьому треба проаналізувати який же взаємозв'язок є між даними поняттями, що для початку найкраще відобразити за допомогою показників та факторів конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу. Адже, саме заходи із підвищення конкурентоспроможності входять до механізму фінансово-економічних основ безпеки продовольчого ринку [2-3]. Наскільки нам відомо серед вітчизняних дослідників дана тема досліджується досить-таки обмеженим колом науковців [4-6], які

в свою чергу встановили існування взаємозв'язку між конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості та частиною грошей, що виділяється ними на страхування може мати підтвердження лише для суб'єктів господарювання з високою ефективністю ведення бізнесу [3]. Таким чином, у наукових роботах [3-6] страхування розглядається як фактор впливу на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, а отже, як наслідок, матиме вплив і на показники безпеку продовольчого ринку країн.

Натомість, у наукових працях інших українських вчених-дослідників категорія «конкурентоспроможність», її, наприклад, методи оцінки і фактори визначення ніяк не пов'язується авторами саме із страхуванням та його похідними. Так, аналізуючи методи оцінки конкурентоспроможності вчені поділяють їх на якісні та кількісні [7-10], виділяючи при цьому також вагові коефіцієнти [11] та визначаючи показники оцінки конкурентоспроможності (прибуток, рентабельність, рівень дохідності, збитковості тощо) [12]. При цьому, ніде серед даних досліджень не йдеться про страхування, однак зазначається, що залишається невирішеною проблема вибору універсального показника та факторів конкурентоспроможності суб'єктів господарювання [13].

Щодо результатів дослідження іноземних науковців, то вони показують досить-такі різні підходи. Так, у роботі [14] підтверджено негативний вплив страхування на економічні показники прибутковості, продуктивності праці та продуктивності землі [14]. Однак, на прикладі Нігерії науковцями [15] визначено існування залежності між рівнем інвестування на підприємстві та страхуванням, що, як наслідок веде до збільшення масштабів суб'єкта господарювання і обсягів випуску його продукції [15]. Натомість, ряд інших досліджень тільки вказують на наявність впливу страхування на показники конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу не акцентуючи при цьому яким є характер такого взаємозв'язку [16-17].

Загалом, аналіз наукової літератури [18-19] щодо впливу страхування на безпеку продовольчого ринку показує, що такий взаємозв'язок є суттєвим. Так, у роботі [18] проаналізовано вплив індексного мікро-страхування на показники безпеки

продовольчого ринку на прикладі малих підприємств, при цьому вказується на позитивний зв'язок між даними економічними категоріями [18-19].

Крім цього, варто також розглянути безпеку продовольчого ринку і як складову частину загально-економічного розвитку країни. У даному випадку саме такий інструмент як «страхування» буде відігравати одну з ключових ролей [20-21]. Так, відповідно до [23-24] позитивний вплив страхування може проявлятися у забезпеченні фінансової стабільності суб'єктів господарювання, конкурентоспроможності комерційної діяльності, підвищенні ліквідності [23-27]; зниженні витрат [28]; збільшенні капіталу [20; 29]; підвищення якості ризик- та фінансового менеджменту [30-32].

В цілому, що розглядаючи систему фінансово-економічних основ безпеки продовольчого ринку потрібно враховувати такі її особливості та категорії дослідження, як, по-перше, це концептуальні підходи до визначення та характеристики. Відповідно до цього, безпеку продовольчого ринку пропонують розглядати як стан фінансово-економічної та продовольчої системи; фізичний, соціальний та економічний рівень доступу до продуктів харчування; механізм формування умов для якісного дотримання безпеки продовольчого ринку (дана складова може включати самозабезпечення, державне гарантування, реалізація аграрного потенціалу, сталий розвиток); глобальний, національний, регіональний та інші ієрархічні рівні безпеки продовольчого ринку [33].

По-друге, варто відмітити фінансово-економічні принципи формування безпеки продовольчого ринку, а саме: економічна доступність продовольства; стабільність розвитку продовольчого ринку; безпека продовольства для споживачів; самозабезпеченість продовольством; продовольча незалежність суб'єктів [34]; збалансованість [35].

По-третє, однією із найважливіших складових системи фінансово-економічних основ безпеки продовольчого ринку є саме механізм її формування та реалізації, що розглядається як сукупність організаційно-економічних та правових заходів, що здійснюються з метою попередження загроз [2]. Також, варто відмітити, що до заходів реалізації даного механізму, крім всіх інших, входить також і підвищення конкурентоспроможності

підприємств агропромислового комплексу [3], для є особливо важливим з точки зору дослідження ролі в цьому страхування підприємств АПК.

По-четверте, разом із даними факторами та фінансово-економічними умовами формування безпеки продовольчого ринку, потрібно розглядати і ринкові загрози успішному розвитку даної категорії. Так, класифікуючи сучасні ринкові загрози потрібно розділяти їх як за напрямками фінансово-економічного впливу і етапами забезпечення, так і за індикаторами і природою їх виникнення [36]. При цьому, до даного переліку загроз безпеці продовольчого ринку потрібно віднести, наприклад, нестабільність фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів агро-промислового виробництва, низький рівень застосування інновацій у агропромисловому комплексі [37]; зниження виробничого потенціалу агропромислового комплексу [38] тощо.

По-п'яте, для подолання даних загроз пропонується реалізовувати відповідні фінансово-економічні напрями оптимізації безпеки продовольчого ринку, основними з яких є зростання конкурентоспроможності підприємств АПК та їх інтенсивний розвиток; підвищення купівельної спроможності населення та їх реальних доходів; створення фінансових резервних фондів [39]; підвищення рівня використання страхування як методу мінімізації ризиків тощо.

Таким чином, можна сформуванати фінансово-економічну систему безпеку продовольчого ринку та виокремити в ній страхування як окремий елемент (рис. 1).

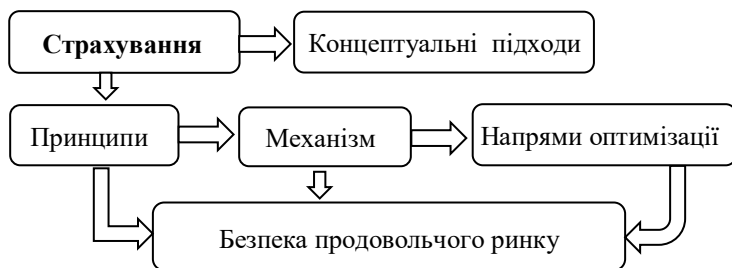

Рис. 1. Страхування як елемент фінансово-економічної системи безпеки продовольчого ринку

**Сформовано авторами.*

Отже, вивчивши систему фінансово-економічних основ безпеки продовольчого ринку, можна перейти безпосередньо до аналізу впливу страхування на безпеку продовольчого ринку. Одні з найбільш ґрунтовних практичних досліджень вказаної теми описано в роботах [40-41], де проаналізовано статистичні дані України за 2002-2019 роки та ряду вибраних для дослідження іноземних країн: Австралія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Туреччина, Швейцарія, Велика Британія за 1983-2018 роки. Так, кореляційно-регресійні дослідження (розрахунок коефіцієнтів кореляція та детермінації, статистичної значимості F, р-значення) для іноземних країн дав змогу, залежно від ступеня значимості впливу страхування (валові страхові премії) по показники безпеки продовольчого ринку (експорт продуктів харчування країни – % від всього товарного експорту країни; та, імпорт продуктів харчування країни – % від всього товарного імпорту країни), розділити всі досліджувані 17 країн на чотири групи [40]:

1) сильна прямо/обернено пропорційна статистична залежність результуючих показників безпеки продовольчого ринку від факторних ознак, де коефіцієнт кореляції r знаходить в діапазоні $0,700 \leq r < 0,900$ ($-0,900 < r \leq -0,700$);

2) середня прямо/обернено пропорційна статистична залежність між залежними та незалежними змінними – тут коефіцієнт кореляції r варіюється в межах $0,500 \leq r < 0,700$ ($-0,700 < r \leq -0,500$);

3) слабка прямо/обернено пропорційна взаємозалежність показників безпеки продовольчого ринку із сумою валових страхових премій: $0,300 \leq r < 0,500$ ($-0,500 < r \leq -0,300$);

4) немає лінійної взаємозалежності між факторними змінними та результативними показниками: $0,000 \leq r < 0,300$ ($-0,300 < r \leq 0,000$).

Також, варто відмітити, що серед досліджуваних груп немає країн де б показники кореляції відповідали діапазнам $0,900 \leq r \leq 1,000$ ($-1,000 \leq r \leq -0,900$) [40].

Таким чином, відповідно вище вказаних груп всі сімнадцять досліджуваних країн можна розподілити залежно від степеню чи рівня впливу страхування на показники безпеки продовольчого ринку, а саме на експорт продуктів харчування

країни – % від всього товарного експорту країни; та, імпорт продуктів харчування країни – % від всього товарного імпорту країни. Узагальнені розрахункові дані по групі 1 (сильна прямо/обернено пропорційна статистична залежність результуючих показників безпеки продовольчого ринку від факторних ознак) відображено на рис. 2.

Рис. 2. Країни групи 1 - сильна прямо/обернено пропорційна статистична залежність взаємозв'язку страхування та показників безпеки продовольчого ринку*

**Сформовано авторами на основі даних [40].*

Підсумкові дані для другої групи країн за рівнем впливу досліджуваного факторного показника та результуючі представлено відповідно на рис. 3.

Рис. 3. Країни групи 2 - середня прямо/обернено пропорційна статистична залежність взаємозв'язку страхування та показників безпеки продовольчого ринку*

**Сформовано авторами на основі даних [40].*

В цілому, найбільш вагомий серед наявних вплив страхування на безпеку продовольчого ринку був характерним

для зовсім невеликого числа країн, при чому тільки для Бельгії (для групи 1) він був характерним для впливу саме разом показники: частки експорту та імпорту продуктів харчування [40]. Щодо групи 2, то дані на рисунку відображають перелік іноземних країн для яких є характерним середній ступінь впливу страхування на показники безпеки продовольчого ринку. Варто також відмітити, що і для Великої Британії, і для Швейцарії разом дві результуючі величини (експорт продуктів харчування країни – % від всього товарного експорту країни; та, імпорт продуктів харчування країни – % від всього товарного імпорту країни) підпадали під вище вказаний вплив страхування.

Узагальнена інформація щодо третьої групи іноземних країн залежно від ступеню взаємозв'язку між страхуванням та частками експорту/імпорту продуктів харчування у загальній товарній структурі відображено на рис. 4.

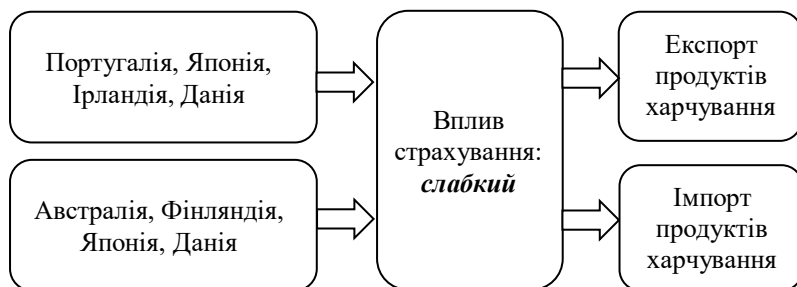

Рис. 4. Країни групи 3 - слабка прямо/обернено пропорційна статистична залежність взаємозв'язку страхування та показників безпеки продовольчого ринку*

**Сформовано авторами на основі даних [40].*

Таким чином, проаналізовано групи (перші три) країн, що мають сильний, середній та слабкий рівень статистичного впливу страхування на безпеку продовольчого ринку. Відмітимо також, що до четвертої групи відносяться всі інші вказані у рисунках 1-3 іноземні країни та комбінації впливу на експорт та імпорт продуктів харчування країни [40].

Аналіз впливу страхування (в якості валових страхових премій) на безпеку продовольчого ринку України розпочнемо із дослідження статистичних показників за 2002-2019 роки, що

було використано для оцінки такого впливу – розраховано кореляційно-регресійні індикатори.

В цілому, показники безпеки продовольчого ринку (частки експорту та імпорту продуктів харчування) зростали досить-таки незначними темпами коливаючи в межах від 3,0 % і до 6,8 %. Також варто відмітити, що для більшості років дослідження саме частка імпорту продуктів харчування країни, % від всього товарного імпорту країни, була більшою від іншого показника безпеки продовольчого ринку (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники страхування та безпеки продовольчого ринку
України за 2002-2020 роки***

Рік	Показники безпеки продовольчого ринку		Валові страхові премії, млн. грн
	Частка експорту, %	Частка імпорту, %	
2002	3,0	3,8	4442,1
2003	3,9	4,8	9135,6
2004	3,5	3,5	19431,4
2005	3,8	4,0	12853,5
2006	3,6	3,7	13830,0
2007	4,2	3,4	18008,2
2008	3,8	3,1	24008,6
2009	5,3	4,5	20442,1
2010	5,0	4,1	23081,7
2011	4,3	3,7	22693,5
2012	5,1	3,5	21508,2
2013	5,6	4,2	28661,9
2014	5,7	4,8	26767,3
2015	6,5	4,3	29736,0
2016	6,7	4,4	35170,3
2017	6,5	3,9	43431,8
2018	6,4	4,1	49367,5
2019	6,4	4,3	53001,2
2020	6,8	5,5	45184,9

*Складено авторами на основі даних [42-44].

Динаміка показників безпеки продовольчого ринку (експорт продуктів харчування України – % від всього товарного експорту України; та, імпорт продуктів харчування України – % від всього товарного імпорту України) протягом досліджуваного періоду 2002-2020 років мають невелику тенденцію до зростання:

із 3,0 % у 2002 році і до 6,8 % у 2020 році – це для частки експорту; аналогічно для імпорту: із 3,8 % на початку періоду аналізу і до 5,5 в його кінці. При цьому динаміка валових страхових премій була в цілому також позитивною, однак варто відмітити окремі періоди, коли їх сума зменшувалася (2005р., 2009р., 2011-2012рр., 2014р., 2020р.), а згодом знову відновлювала зростання.

В цілому, у дослідженні [41], яке описує дво-факторний вплив разом і страхуванні, і інфляції на показники безпеки продовольчого ринку України і вибраних для аналізу сімнадцяти іноземних країн, саме для України підтвердженою є нульова гіпотеза – вплив разом і інфляції, і страхування на безпеку продовольчого ринку є статистично не значимим (кореляція r між факторними та результуючими показниками знаходиться в діапазоні $0 < r < 0,5$, p -значення $\geq 5,0\%$ (0,05); кореляція між незалежними змінними є більшою чи рівною 0,800). При цьому, у роботі [41] визначено, що тільки страхування є вагомим (статистично значимим) інструментом впливу на безпеку продовольчого ринку, але тільки на частку експорту (рис. 5).

Рис. 5. Структурно-логічна схема впливу страхування на безпеку продовольчого ринку України*

*Сформовано авторами на основі даних [41].

Результати оцінки впливу страхування на показники безпеки продовольчого ринку України також дають змогу зробити наступні висновки:

1) страхування є дієвим інструментом впливу на безпеку продовольчого ринку в Україні, а тому його треба використовувати як метод вдосконалення державної агропромислової політики продовольчої безпеки; при цьому,

саме експортно-орієнтовані сфери виробництва готових харчових продуктів піддаються найбільшому впливу такого методу як страхування;

2) розвиваючи перший висновок, констатуємо, що аналіз впливу різних видів страхування на частку експорту продуктів харчування є перспективних напрямом майбутніх пошуків, а тому потребує детального дослідження.

Аналогічний дво-факторний аналіз впливу двох разом і інфляції, і страхування на показники безпеки продовольчого ринку (експорт продуктів харчування країни – % від всього товарного експорту країни; та, імпорту продуктів харчування країни – % від всього товарного імпорту країни) для іноземних країн (Австралія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Туреччина, Швейцарія, Велика Британія) у дослідженні відображує можливість прийняття альтернативної гіпотези для ряду країн [41].

Тут варто відмітити, що відповідно до даного наукового припущення вплив разом страхування та інфляції на два чи хоча б на один з показників безпеки продовольчого ринку є статистично значимим (коефіцієнт кореляції r між факторними та результуючими показниками знаходиться в діапазоні $0,5 < r < 1$, r -значення $< 5,0\%$ ($0,05$); кореляція між незалежними змінними є меншою за $0,800$). Так, для Франції та Туреччини поєднання страхування на інфляції як інструменти впливу є ефективними щодо регулювання тільки частки експорту продуктів харчування; для Італії та Великої Британії поєднання страхування на інфляції як інструменти впливу на безпеку продовольчого ринку є ефективними щодо регулювання тільки частки імпорту продуктів харчування; для решти країни поєднання разом страхування на інфляції як інструментів впливу на показники безпеки продовольчого ринку є не ефективними [41]. Узагальнені результати дослідження представлено на рис. 6.

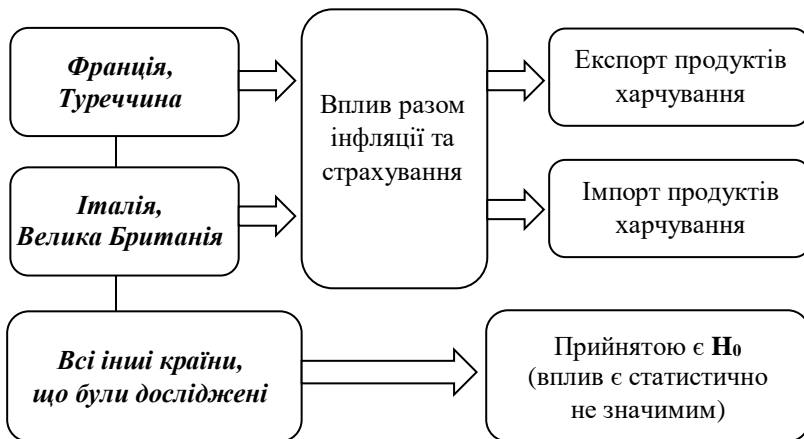

Рис. 6. Структурно-логічна схема впливу разом страхування та інфляції на безпеку продовольчого вибраних для дослідження іноземних країн*

*Сформовано авторами на основі даних [41].

Отже, дослідження страхування як елементу фінансово-економічної системи безпеки продовольчого ринку, можна сформулювати наступні висновки. Так, найбільш важливими при побудові даної функціональної взаємодії є визначення таких елементів, концептуальні підходи до визначення та характеристики страхування та безпеки продовольчого ринку, принципи формування, механізм реалізації, ключові загрози та напрями їх подолання. Крім цього, встановлено, що вплив страхування на показники безпеки продовольчого ринку (частка експорту та частка імпорту продуктів харчування) є різним для України і для вибраних для дослідження іноземних країн. При цьому, для ринку України є дієвим інструментом впливу на експорт продуктів харчування – % від всього товарного експорту України. Натомість для іноземних держав такий вплив є статистично значимим для двох разом показників безпеки продовольчого ринку.

Список використаних джерел:

1. Гойчук О. І. Продовольча безпека: структура, рівні та критерії забезпечення // *Загальні проблеми економіки*. – 2003. – № 12. – С. 12–18.

2. Немченко В.В. Продовольча безпека України // *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2012. – №4(70). – Том 2. – С. 179-183.

3. Мельник С.І. Дослідження категорії «національна продовольча безпека» // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. - №1. – 2015. – С. 127-136.

4. Shirinyan L., Arych M. (2019), Impact of the insurance costs on the competitiveness of food industry enterprises of Ukraine in the context of the food market security, *Ukrainian Food Journal*, 2019, 8(2), pp. 368–385. – Режим доступу: <http://dSPACE.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/30069>

5. Shirinyan, L., Arych, M., Rohanova, H. (2021), INFLUENCE OF INSURANCE ON COMPETITIVENESS OF FOOD ENTERPRISES IN UKRAINE, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 43. No. 1: 05-12, Article DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.01>

6. Конкурентоспроможність страхового ринку України в умовах активізації глобалізаційних процесів: колективна монографія [текст] / за матеріалами праць наукової групи і науковою редакцією д-ра екон. наук, проф. Л. В. Шірінян. – К. : Видавництво Ліра-К, 2020. – 404 с. (22,5 друкованих аркушів) – Режим доступу: <http://dSPACE.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/30994>

7. Баєва В. В. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства харчової промисловості / В.В. Баєва // *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. № 3, 2015. Серія „Економічні науки”. – С. 349-361.

8. Чередніченко О. О. Оцінка конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств молочної галузі / О. О. Чередніченко // *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. - 2013. - Вип. 181(6). - С. 237-245.

9. Тихоліз Л. С. Аналіз та оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л. С. Тихоліз // *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. - 2013. - Вип. 21. - С. 256-260. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2013_21_58

10. Швед Т.В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства / Т. В. Швед, І.С. Біла // *ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО*. Випуск № 8 / 2017. С. 405-410.

11. Пилипенко В.В. Науково-практичні аспекти оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / В.В. Пилипенко, Н.М. Пилипенко // *Вісник Сумського національного*

аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент», випуск 1 (67), 2016. – С. 73-78.

12. Легеза Д.Г. Методика оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на рівні регіону / Д.Г. Легеза // *Формування ринкової економіки*. – 2011. – Спец. вип. : у 2-х ч., ч. 2. – С. 248-256.

13. Кваско А.В. Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємства / А. В. Кваско // *Наукові записки / Scientific Papers*, 2017 / 1 (54). – С.111-118.

14. Spörri et al. (2012) The Impact of Crop Insurance on the Economic Performance of Hungarian Cropping Farms. *Paper prepared for the 123rd EAAE Seminar "PRICE VOLATILITY AND FARM INCOME STABILISATION"*. Dublin, February 23-24, 2012.

15. Akinrinola, O.O. and Okunola, A.M. (2014) Effects of Agricultural Insurance Scheme on Agricultural Production in Ondo State. *MPRA Paper* No. 74558. – Available at: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/74558/1/MPRA_paper_74558.pdf

16. Lorant A., and Farkas M.F. (2015). Risk management in the agricultural sector with special attention to insurance. *POLISH JOURNAL OF MANAGEMENT STUDIES*, Vol.11, No2. – Available at: https://www.researchgate.net/publication/282275925_Risk_management_in_the_agricultural_sector_with_special_attention_to_insurance

17. Juan, H. et al. (2016) Estimating the Effect of Crop Insurance on Input Use When Insured Farmers are Monitored. *Selected Paper prepared for presentation at the 2016 Agricultural & Applied Economics Association Annual Meeting, Boston, Massachusetts*, July 31-August 2.

18. Isaboke H.N., Zhang Q., Nyarindo W.N. (2016), The effect of weather index based micro-insurance on food security status of smallholders, *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 2(3), Available at: www.are-journal.com

19. Bogdan Mârzaa, Carmen Angelescub, Cristina Tindecheb (2015), Agricultural Insurances and Food Security. The New Climate Change Challenges, *Procedia Economics and Finance*, 27, pp. 594–599.

20. Outreville J.F. (2011), The relationship between insurance growth and economic development: 80 empirical papers for a review of the literature, *Working Paper*, 12

21. Nwani A.T., & Omankhanlen A.E. (2019). Insurance Receivables and Economic Growth: The Case of Nigeria, *Journal of Physics: Conference Series*, 1378, DOI: 10.1088/1742-6596/1378/4/042093

22. Pradhan R.P et al. (2017). Is there a link between economic growth and insurance and banking sector activities in the G-20 countries? *Review of Financial Economics*, 33, pp. 12–28.

23. Njegomir V., & Stojić D. (2010), Does insurance promote economic growth: the evidence from ex-Yugoslavia Region, *Ekon. Misao i Praksa DBK.*, XIX, 1, pp. 31–48.

24. Stojaković A., & Jeremić L. (2016), Development of the insurance sector and economic growth in countries in transition, *Megatrend revija ~ Megatrend Review*, 13(3), pp. 83– 106.

25. Sawadogo et al. (2018), Life Insurance Development and Economic Growth: Evidence from Developing Countries, *Journal of Economic Development*, 48(2).

26. Petrova Y. (2019), On cointegration between the insurance market and economic activity, *Empirical Economics*, DOI: <https://doi.org/10.1007/s00181-019-01669-6>

27. Satrovic E. (2019), Meta-Analysis of the Relationship between Life Insurance and Economic Growth, *Journal of Yasar University*, 14, pp. 118–125.

28. Petrova Y. (2014), The Relationship between Insurance Market Activity and Economic Growth, *LUP Student Papers*.

29. Hu H., Su M., Lee W. (2013), Insurance activity and economic growth nexus in 31 regions of China: bootstrap panel causality test, *Romanian Journal of Economic Forecasting*, XVI(3).

30. Hui Z., & Xin Z. (2017), The dynamic relationship between insurance development and economic growth: New evidence from China's coastal areas, *African Journal of Business Management*, 11(5), pp. 102–109, DOI: 10.5897/AJBM2016.8219

31. Hussein M., & Alam S. (2019), The Role of Insurance Sector in the Development of the Economy of Oman, *Global Journal of Economics and Business*, 6(2), pp. 356– 364.

32. Ramoutar R.S. (2019), The Effects of Insurances, Pensions and Mutual Funds on Economic Growth, *Journal of Economics and Public Finance*, 6(1), pp. 17–27.

33. Бабич М.М. Понятійно-категоріальна сутність продовольчої безпеки / М.М. Бабич // *Економіка та держава*, 2017. – №6. – С. 39-45.

34. Аграрная политика / [А. П. Зинченко, и др.]; Под ред. А. П. Зинченко. – М. : Колосс, 2004. – 304 с.

35. Манзій І.Б. Продовольча безпека: структура, принципи, реальні загрози / І.Б. Манзій // *Вісник ШНАУ*. – 2008. – Випуск 8/1. – С.27-31.

36. Курляк М.Д. Формування системи національної продовольчої безпеки України. – Монографія. – Львів : Видавництво «Растр-7», 2018. – 232 с.

37. Онегіна В.М. Сучасні загрози продовольчій безпеці в Україні та державне регулювання / В.М. Онегіна // *Вісник Харківського*

національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 149. – С. 47-56.

38. Тринько Р.І. Продовольча безпека: аналітична діагностика: монографія / Р.І. Тринько. – Львів, 2010. – 168с.

39. Козак К.Б. Забезпечення продовольчої безпеки як основи життєзабезпечення й підвищення якості життя населення // *Економіка підприємств харчової промисловості*. – 2014. – № 3(23). – С. 37-42.

40. Arych M., Didenko T., Pozdniakova E., Korniienko M., Kripak Y. (2020). Impact of insurance and inflation on economic growth and food market security. *Ukrainian Journal of Food Science*. Volume 8, Issue 1, pp. 147-158.

– Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/32054>

41. Арич М. І., Корнієнко М. В., Кріпак Я. В., Діденко Т. С. Інфляція та страхування як фактори впливу на безпеку продовольчого ринку: двофакторний регресійний аналіз, *Наукові праці 70 НУХТ 2020. Том 26, № 6, С. 68 – 81.*

42. *Державна служба статистики України*. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

43. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України*. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/> та <http://www.nfp.gov.ua/>.

44. *Національний банк України*. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>.